

ΡΑ΄.

Ἰωάννης Α΄. Παλαιολόγος.

Καὶ ἐντεῦθεν ἀποτόμως ἀρχεται νὰ σημειοῦται μετὰ αἵματος καὶ δακρῶν ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ὅσα ταπεινώσεις καὶ χαμερπείας δύναται τις νὰ φαντασθῆ, ὅλας ταύτας ἡ μοναρχία θέτει εἰς πράξιν πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῆς καὶ τοῦ γένους. Ἀλλ' εἰς μάτην ἡ σωτηρία τοῦ γένους δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς σωματικῆς ζωῆς, ὑπῆρχεν ὁλοσχερῶς εἰς τὴν τῆς ἐθνικῆς πίστεως ἀκεραιότητα. Οἱ κατὰ καιρὸν Βασιλεῖς δὲν ἐγνώσαν πληρέστατα καὶ μετὰ συνειδήσεως περρωτισμένης σὴν δε τὴν μεγίστην ἀλήθειαν.

Μέλανα νέφη τὸν Οὐρανὸν τῆς Ἀνατολῆς ἐπεσκίαζον, ὅτε Ἰωάννης ὁ Α΄. τῶν Παλαιολόγων, ἐν ἔτει 1347 ἀνέβη ἐπὶ θρόνου, ἵνα δώσῃ ἀρχὴν εἰς τὴν τελευταίαν ἐκείνην τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος ἑκατονταετηρίδα, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἐν μόνον πρᾶγμα ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν στοιχείων διαβουλεύεται ὁ τρόπος τοῦ θανάτου ἂν δηλ. συμφερότερον ἦτον ὁ Ἑλληνισμὸς ν' ἀποπνεύσῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ δυτικισμοῦ, ἢ ἂν ἐμελλε νὰ προκρίνῃ τὸ πικρὸν ποτῆριον τῆς αἰχμαλωσίας.

Πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις, καταμαστιρίζει τὴν ἐπικράτειαν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ κινήθεις ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἐμπρησμοὶ Τούρκων, καὶ λεηλασίαι Λατίνων, καὶ δημῶδεις ταραχαὶ ἐκ μέρους τῶν Φράγκων τοῦ Γαλατᾶ, καὶ πενία ἄκρα συμπληροῦσι τὴν φρικώδη κατάστασιν. Ἡ πενία πρὸ πάντων εἶναι τὸ χεῖρον τῶν δυστυχημάτων. Ἡ Αὐλὴ τοσοῦτον εἶχε πτωχεύσει, ὥστε εἰς τοὺς γάμους τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Ἑλένης Καντακουζηνοῦ, μὴ ἔχουσα πλέον λίθους πολυτίμους μεθ' ὧν νὰ περικουμήσῃ τοὺς μεμνηστευμένους, ἀντικατέστησε θεατρικῶς εἰς τοὺς σμαράγδους καὶ τοὺς ἀδάμαντας ὄβλους ἐνετικῆς κατασκευῆς.

Ὁ Ἰωάννης ἐχρημάτισεν ἀνὴρ εὐφυῆς, φιλογενῆς, φιλορθόδοξος· ἀλλ' ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ εὐσέβεια μόλις ὑφ' ἡμῶν

δύνανται σήμερον νὰ ἐκτιμηθῶσι πρεπόντως, κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους τῆς τῶν πάντων ἀπελπίστας οὐδεμίαν ἢ μικρὰν εἶχον τιμὴν εἰς βασιλικὸν πρόσωπον. Ἡ πίστις τοῦ δὲν ὠφέλησεν εἰμὴ τὴν ψυχὴν τοῦ, ἡ δὲ πρὸς τὸ γένος ἀγάπη τοῦ δὲν ἔσωσε καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ τὸν λαόν.

Περικυκλωμένους ἐκ παντὸς μέρους ὑπὸ ἐχθρῶν ἐπιβουλευομένων τὸ σῆπτρον τοῦ καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν, περιμένων ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὸν κεραυνὸν τῆς ἀπειλουμένης Ἀλώσεως, προήνεγκε τὰς ἀρετὰς τοῦ εἰς θουσίαν, καὶ τὰ τρυφερώτερα τῆς καρδίας αἰσθήματα εἰς ὀλοκαύτωσιν. Πολλάκις ἀντὶ ἡγεμόνος, ὡς εἰς τοὺς πάλαι χρόνους, ἀνεδείχθη ἀπλοῦς ἰδιώτης, ἀντὶ πατριώτου, ἐβιάσθη νὰ φανῇ τῆς πατρίδος ἐχθρὸς, ἀντὶ πιροῦ τέκνου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἠναγκάσθη νὰ περιποιηθῇ τὸν Παπισμὸν. Ἀλλ' αἱ παρεκτροπαὶ αὗται εἶναι συγχωρηταί εἰς ἐποχὴν ὅτε πᾶσα ἐλπίς σωτηρίας δὲν εἶχεν ἐκλείψει εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ὅτε τινὲς ἤλπίζον ὅτι διὰ τῆς ἐπικουρίας τῶν Φράγκων ἢ Κωνσταντινούπολις ἤθελεν ἐκφύγει τὴν Τουρκικὴν κατὰ κτησιν. Ναί μὲν σήμερον, μετὰ τὴν ἱστορικὴν πείραν, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὸ 1821, ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν· ἦσαν ἀνωγειτῆ τὰ πάντα, τὸ κακὸν ἦτον ἀντικεινόν· ἐσήμερον ἢ Κωνσταντινούπολις νὰ πέρσῃ· διότι βλέπομεν τοῦ γεγονότος τὰς συνεκείας, καὶ ἀποδίδομεν εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν τοῦ συμβεβηκότος τὴν πάνσοφον οικονομίαν. Πλὴν ἡ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ καταδεδικασμένου διαφέρει πολὺ τῆς τοῦ φιλοσόφου· ὁ ἐπιθανάτιος ἄχρι τελευταίας πνοῆς περιμένει ἔλεος ἀπὸ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Ὁ Ἰωάννης, λοιπὸν, ὑπὸ τοιούτων καὶ αὐτὸς ἐλπίδιων ὀρμώμενος, ἀποφασίζει νὰ ἐπικαλεσθῇ πάλιν τὸ ἔλεος τῶν συναδέλφων τοῦ Χριστιανῶν, προτείνων αὐτοῖς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἑνώσειν. Ὅθεν γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον σ'. ἐν ἧ ἐκφράζεται ὡς ἐφεξῆς.—Ἐγγραφον πολὺτιμον ὄπερ ἐναργῶς δεικνύει τίς ποτε ἠθέλεν εἶσθαι ἡ τίχῃ τῶν Ἑλλήνων, ἐὰν κατὰ συμφορὰν εἶχον καθυποταχθῆ εἰς τὰς ἐπιμόρους τῶν Αὐτικῶν ἀξιώσεις·

«Ὁμνῶ ἐπὶ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων νὰ τηρήσω ἀκριβῶς καὶ ἐκτελέσω ὅ,τι ἔπεται.»

«Νὰ μείνω πιστὸς καὶ ὑποταγμένος εἰς τὸν Μακαριώτατον Πατέρα καὶ Κύριον Ἰννοκέντιον ε΄ Ἰπέρτατον Ἀρχιερέα τῆς τε Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Καθολικῆς· νὰ δεχθῶ δὲ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ ἱερωμένους του.»

«Νὰ πράξω τὰ κατὰ δύναμιν ὅπως καθυποταχθῶσιν αὐτῷ καὶ πάντες οἱ ὑπῆκοοί μου οἱ σκληρυνθέντες εἰς χρόνιον σχίσμα. Πρὸς ἀσφάλειαν δὲ τοῦ ὄρου τούτου, ν' ἀποστείλω τὸν υἱόν μου Δεσπότην Μανουὴλ ὡς ὄμηρον παρὰ τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπῃ Ῥώμης.»

«Ἄμα δὲ ὁ εἰρημένος Πάπας παραλάβῃ αὐτὸν, νὰ πέμψῃ ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν δεκαπέντε τριήρεις, πεντακοσίους ἵππους, καὶ χιλίους πεζοὺς, οἵτινες θέλουσι συνεκστρατεύσει μετ' ἐμοῦ κατὰ Ὄθωμανῶν καὶ ἀνταρτῶν, ἐνῶ οἱ Ἐξάρχοι του κατ' ἀρέσκειαν θέλουσι διανεῖμει τὰς ἐκκλησιαστικὰς προσόδους, καὶ διορίσει τὰ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἀξιώματα. Ἐὰν δὲ τυχόν οἱ ὑπῆκοοί μου δυσανασχετήσωσι κατὰ τῆς συνθήκης, ὑπόσχομαι νὰ ὑποβάλω αὐτοὺς παντοιοτρόπως εἰς ὑποταγὴν.

«Προσέτι δὲ παραχωρῶ πρὸς τὸν Ἐξάρχον διὰ κατοικίαν του ἐν μεγαλοπρεπῆς παλάτιον, ὅπερ ἀπὸ τοῦδε γίνεται κτήμα τοῦ Πάπα καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ἔτι δὲ μίαν ἐκκλησίαν λαμπρὰν, ἵνα οὗτος ἱερουργῇ.»

«Ἔτι δὲ ὑπόσχομαι νὰ δώσω τῷ υἱῷ μου Ἀνδρονίκῳ διδάσκαλον Λατινικῆς διαλέκτου, καὶ νὰ τὸν παιδαγωγῶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν χρηστομάθειαν. Νὰ συστήσω δὲ σχολεῖα γλώσσης λατινικῆς, ἐνθα προσωπικῶς αὐτὸς ἐγὼ θέλω ἐπαγρυπνεῖ, ὅπως οἱ παῖδες τῶν εὐγενῶν, τῶν πλουσίων, τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ καθόλου εἰπεῖν τῶν προΐσταμένων τῆς ἐπικρατείας διδάσκωνται δεόντως τὴν Ἰταλικὴν σοφίαν καὶ τὰ τῶν Λατίνων ἔθιμα.»

«Καὶ ἐὰν δὲν τηρήσω μετὰ πάσης ἀκριβείας τοὺς ὄρους τῆς δε τῆς Συνθήκης, ἀπὸ τοῦδε κηρύττω ἐμαυτὸν ἀνάξιον τῆς βασιλείας καὶ τοῦ θρόνου ἐκπεπτωκότα, καὶ μεταδίδοι τὸ στέμμα

πρὸς τὸν υἱὸν μου Ἀνδρόνικον. Ὁ δὲ Πάπας ἄς παραλάβῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν μου, καὶ ἄς γίνῃ κηδεμὼν αὐτοῦ, τυχόντως δὲ ἄς γίνῃ καὶ τοῦ στέμματος διάδοχος ἄς νυμφεύσῃ τὸν υἱὸν μου ὅπως θέλῃ, καὶ ἄς πράττῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πᾶν ὅ, τι βούλεται.»

«Διὸ ἐπιθυμῶ νὰ διορισθῶ παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Φαρσφόρος (Gonfaloniere) τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ Στρατάρχης τοῦ ἑλευθεμένου Σταυροφορικοῦ στρατοῦ.»

Ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐκ Βλαχερνῶν 6864 τοῦ Σωτηρίου ἔτους, 15 Δεκεμβρίου (1355).

Ἄλλ' ὀλίγον μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς μυστικῆς ταύτης ἐπιστολῆς, ὁ θριαμβευτικὸς τῶν Τούρκων στρατὸς αἰφνης ἐπιπίπτει καὶ νεφεληδὼν ἐπὶ τοῦ συντάξαντος αὐτήν. Οἱ Ὀθωμανοὶ εἶχον τοὺς κατασκόπους των.

Φυλακισμένοι οἱ κακοδαίμονες Ἕλληνες ἐντὸς τῶν ἐρυμάτων τῆς πρωτεύουσας εκείνης, τὴν ὁποίαν, ὅτε προηγουμένως ἀνέκτησαν, ἐξέλαβον ὡς ἀπόρθητον τείχος κατὰ βαρβάρων, φυλακισμένοι ὡς ἄρνες ἐν μέσῳ λύκων, κατὰ τὴν φράσιν αὐτοῦ τοῦ Παλαιολόγου, ἐμβλέπουσι μετὰ φρίκης καὶ τρόμου εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου ἐκυμάτιζεν ἤδη ἡ δυσσοιῶνιστος ἡμισέληνος. Ὁ ὄχλος σὺρρεῖ ὑπὸ τὰ Ἀνάκτορα, ἐπικαλούμενος στρατολογίαν. Ἡ στρατολογία ἀρχίζει, πλὴν οἱ κατάσκοποι τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, οἱ ἐν τῇ βασιλίδι κατοικοῦντες, καὶ οἱ πράκτορες τῶν τόσων καὶ τόσων τοῦ θρόνου, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γραικικοῦ ὀνόματος ἐχθρῶν, οἵτινες ὑπὸ πρόσχημα φίλων καὶ συμμάχων εἰσέδουν εἰς τὰ συμβούλια μὲ μόνον τὸ σχέδιον τοῦ νὰ περιπλέκωσι τὰς ὑποθέσεις, οὔτοι, χρώμενοι λόγοις καὶ χρήμασι καὶ ἔργοις, ματαιοῦσι τὴν συνταττομένην ἐκστρατείαν.

Ὡς τόσον ὁ Μωαμεθισμὸς ἔκρουε τὰς θύρας· ὁ τῆς Ἀνατολῆς οὐρανὸς καθ' ἑκάστην ἐπὶ μᾶλλον συννεφοῦτο· οἱ δὲ Λατῖνοι χεῖλσαι ἀπατηλοῖς προσέφερον βοήθειαν καὶ συμμαχίαν. Ἄλλη λοιπὸν ἐλπίς δὲν ἔμενε παρὰ νὰ δράμῃ προσωπικῶς ὁ αὐτοκράτωρ ὡς ἰκέτης εἰς Εὐρώπην, ὅπως ἴσως εἰς τὴν θείαν τῶν στεναγμῶν

καὶ δακρύων ἐνὸς βασιλέως κινήσῃσιν οἱ ἡγεμόνες εἰς οἶκτον, καὶ ἐξαποστείλωσι τὴν προσφερομένην βοήθειαν.

Ὁ Ἰωάννης εἶναι ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὅστις, ἐν μέσῳ τοσούτων κινδύνων καταλιμπάνων τὴν ἔδραν του, θηρεύων ὄνειρους θυτικῆς συμμαχίας, καὶ καθάπερ τυχοδιώκτης ἢ μάλλον ἐπαίτης περιπλανώμενός ἀπὸ Αὐλῆς εἰς Αὐλὴν, θεατρίζει ἐνώπιον ἀπαθῶν ἐχθρῶν τὴν ἀθλίαν τῆς μοναρχίας του κατάστασιν.

Ὁ Ἰωάννης, ἐν προσδοκίᾳ τῶν κατεπειγόντων βοηθημάτων, σπρώχνει τὴν ὑποκρισίαν ὁ ταλαίπωρος καὶ τὴν ταπείνωσιν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε, παρόντων τεσσάρων Καρδινάλεων, καὶ ἑτέρων ἀξιωματικῶν, διομολογεῖ, ὡς αἰρετικὸς μεταμελούμενος, τὴν διττὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ἀναμάρτητον τοῦ Πάπα. Μετὰ δὲ τοιαύτην κάθαρσιν, ἱερεῖς Λατῖνοι εἰσάγουσι τὸν νεόφυτον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐνθα ὁ Οὐρβανὸς Ε. περιέμενεν αὐτὸν ἐπὶ θρόνου καθεζόμενος, καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ ἀναρίθμητον στρατιὰν ἱερέων καὶ μοναχῶν. Πλὴν καὶ μὲ ὅλας τὰς ταπεινώσεις ταύτας, ὁ διάδοχος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν ἔλαβε παρὰ τοῦ συμμάχου του Πάπα τὴν ἀξίαν τοῦ νὰ ἀναγνώσῃ κατὰ τὴν λειτουργίαν ὡς διάκονος τὸ Εὐαγγέλιον, προνόμιον τὸ ὁποῖον ἦτον ἰδιαιτέρως περακεχωρημένον εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ μεγάλου Καρόλου, νῦν Αὐτοκράτορας τῆς ἁγίας Αὐτοκρατορίας. Αἱ δὲ ὑποσχέσεις τοῦ Οὐρβανοῦ ἀπέβησαν καὶ τότε μάταιαι διὰ συγκρότησίν τινα Σταυροφορίας. Ὁ Ἰωάννης ἔμεινε μὲ μόνον τὸν ποδασπασμὸν του πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν καλόγηρον, καὶ μὲ τὴν ὀχληρὰν τῆς ταπεινώσεως καὶ τῶν ὁμολογιῶν του ἀνάμνησιν· περιαλγῆς, λοιπὸν, ἐτοιμάζεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος, καὶ διερχόμενος τὴν Ἰταλίαν ἦκει εἰς ἔνετιαν. Ἄλλ' ἐνταῦθα ταπείνωσις δευτέρα καὶ χείρων τῆς πρώτης τὸν περιμένει. Εἶχεν ὁ ἄθλιος παρὰ τινων τοκογλύφων πορισθῆ προηγουμένως ὀλίγα χρήματα διὰ τὴν δαπάνην τῆς περιουσίας, οὗτοι δὲ νῦν ζητοῦσιν αὐτῷ δικαστικῶς τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους. Ὁ Ἰωάννης ἐκθέτει εἰς τῶν ἐμπόρων τὰ βλέμματα

τὴν θείαν τῆς ἄκρας τοῦ πενίας καὶ ὑπόσχεται αὐτοῖς νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος ἐμπροθέσμως μετὰ τὴν ἐπάνοδον· ἀλλ' οἱ ἔμποροι, οἵτινες καλῶς ἐγίνωσκον τὴν ἐνδεῖαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς, μεσεγγυῶσι τὸ βασιλικὸν πρόσωπον καὶ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα, καθὼς ἐμπόρευμα μεσεγγυᾶται πρὶν τοῦ ἀπόπλου. Ὁ Ἰωάννης γράφει δακρυρροῶν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόνικου, ἵνα συνάξῃ χρήματα ὅσα δυνατόν περισσότερα, καὶ πέμψῃ αὐτὰ διὰ τάχους εἰς Ἔνετιαν· πλὴν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος χρηματικῶς εἰς Βυζάντιον στενοχωρούμενος ὅσον ὁ Ἰωάννης εἰς Ἰταλίαν, δὲν ἤξευρε τί τὸ πρακτέον· οὐδὲ ἐτόλμει ν' ἀπαλλοτριώσῃ, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ πατρὸς, διὰ τὴν ἐξαγόρασιν, τὰ ἱερὰ σκευῆ τῶν ναῶν. Ἀλλὰ μετὰ τινὰ χρόνον, ὁ ἀδελφός του Μανουὴλ πωλῶν πάντα τὰ ὑπάρχοντά του πρὸς τοὺς Γενουίτας τοῦ Γαλατᾶ, προσδανειζόμενος δὲ καὶ ποσότητα τινὰ παρὰ τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει Τούρκων, καὶ διαπλέων εἰς Ἔνετιαν, ἐλευθεροῖ τὸν ταλαίπωρον Ἀυτοκράτορα.

ΡΒ΄.

Μανουὴλ Παλαιολόγος.

Μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα ἐτῶν τὰ αὐτὰ αἴτια καὶ οἱ αὐτοὶ κίνδυνοι ἀνακαλοῦσιν εἰς Εὐρώπην τὸν Μανουὴλ, ἀδελφὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Παγιαζίτης πολιορκῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν παρεμπόδιζέ πᾶσαν συγκοινωνίαν ἀναμέσον Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, διὰ τὸν φόβον μὴ οἱ Ἰρρακοὶ, συνακουσθέντες καὶ ὁμοφρονήσαντες μετὰ τῶν Λατίνων, ἐπιτόχωσι ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὰ περὶ κατακτῆσεως σχέδιά του ἰσχυρὰς δυνάμεις. Ἀλλ' ὁ πλοῦς τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, χάριτι τοῦ στόλου τῶν Ἐνετῶν, ἦτον ἀσφαλής· ὅθεν, καθίσας ὁ Μανουὴλ ἐπὶ θρόνου τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Θεόδωρον, ἀπέρχεται εἰς Ἰταλίαν ἵνα, μεσιτεία τοῦ Πάπα, ζητήσῃ καὶ αὐτὸς προσωπικῶς τὰς παρὰ τῶν ἡγεμόνων προσμενομένας βοήθειας.

Ἐπισκέπτεται λοιπὸν τὴν πόλιν τῶν Ἐνετῶν, τὴν Γένουαν, καὶ τὰ Μεδιόλανα, ἐνθα ὁ βασιλεύων Πρίγκιψ φιλοφρονεῖ

αὐτὸν, καὶ παρεχόμενος χρήματα, ἀντιπέμπει αὐτὸν πρὸς τὴν βασιλεία τῆς Γαλλίας. Ἀκολούθως μεταβαίνει εἰς Ἀγγλίαν, ἱκετεύων πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπικουρίας, καὶ πρὸς πάντας ὑπισχνούμενος τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν ἑνωσιν. Ἀλλ' ἡ μὲν Εὐρώπη τότε ἠσχολεῖτο εἰς οἰκείας ἀλληλοθνεῖς διενέξεις, ὁ δὲ λαίλαψ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπιδρομῆς, τοσοῦτον ἀφροσύς ἐφαίνετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν συγχρόνων πολιτικῶν, ὥστε αἱ διαφοροὶ Αὐλαὶ κατ' οὐδὲν λογιζόμεναι τοὺς φόβους τοῦ Βυζαντίου, ἐχλύαζον τὴν ἀπρεπῆ δειλίαν, τὸν κλαυθμὸν καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἥθους, καὶ ἡ βασιλικὴ παρρησία οὐδόλως ὠφέλησαν αὐτόν. Ἄλλο τι δὲν ἀπήλαυσε πρᾶ τοῦ Πάπα εἰμὴ τὴν ἄφροσιν τῶν ἀμαρτιῶν του, καὶ ἐν κομιστὸν θυσιαστήριον, ἵνα ἐπ' αὐτοῦ Λατίνος ἱερεὺς τελῆ καθ' ὁδὸν τὴν θείαν μυσταγωγίαν. Πλήρης ματαίων τιμῶν καὶ διακρίσεων, ἀλλ' ἐνδεὴς ἐλπίδων, ἐπανέρχεται εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ διετῆ διαμονῆν εἰς τὰς διαφόρους Αὐλάς τῆς Δύσεως, διοδεύων τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἀφικνεῖται τέλος πάντων καὶ οὗτος ἄπρακτος εἰς Πελοπόννησον.

Πολλάκις ὁ δυστυχῆς Μανουὴλ, ἀναπολῶν κατὰ τὴν ἐπάνοδον τὰς δυσκολίας καὶ τὰ προσκόμματα ἕσα καθ' ἡμέραν ἐκ μέρους τῶν Λατίνων παρεμβάλλοντο. εἰς τὴν προσδοκωμένην Σταυροφορίαν, ἀνεφώναξε στενάζων ἐκ βάθους ψυχῆς τοὺς λόγους τοῦ πατρὸς του· «Μάθε τέκνον μου, ὅτι τὴν ἀκαταγώνιστον ἰσχυρογνωμίαν τῶν Γραικῶν οὐδεὶς θνητὸς ἰσχύει νὰ συμβιάσῃ μὲ τὴν κενοδοξίαν τῶν Λατίνων!»

Διὸ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει προέβαινον ὦραν τὴν ὦραν ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἡ κυβέρνησις ὄχι μόνον ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην ἄτιμον μετὰ τοῦ Παγιαζίτου, ἀλλὰ καὶ πάλιν νὰ συνέλθῃ εἰς γάμους μικτοὺς μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐπληρώθησαν ὑπέροχοι φύροι, διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὀπλοῶν καὶ πάλιν εἰς δημοπρασίαν ἐξετέθησαν τὰ σκεύη τῶν ἱερῶν Μονῶν· μία ὁδοὺς ὀλόκληρος παρεχωρήθη εἰς τοὺς Τούρκους ἐν τῇ βασιλίδι πρὸς ἐγκατοίκησιν· εἰσῆλθε δὲ καὶ Κατῆς, ὅπως δικάζῃ τὰς ἐριδας τὰς

μεταξὺ Γραικῶν καὶ Ὀθωμανῶν. Ὁ φόβος τῆς αἰχμαλωσίας ἦτο τοιοῦτος καὶ τόσο γενικὸς, ὥστε οἱ Ἄρχοντες ἐκρυπτον τὰ ὑπάρχοντά των, καὶ μετεκόμιζον τὰ χρήματα αὐτῶν εἰς Πελοπόννησον. — Καὶ τῶντι, ἐὰν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τῆς γενικῆς παραλυσίας δὲν ἐπέπιπτον κατὰ τοῦ Σουλτάνου τὰ ὄπλα τοῦ φοβεροῦ καὶ τροπικοῦ Τιμοῦρ, ἡ πολιορκία τῶν Τούρκων ἐτελείνε βεβαίως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ δουλεία τοῦ γένους ἤρχιζε περίπου πενήτηντα ἔτη πρότερον.

Ἀλλὰ μόλις ὁ Τιμοῦρ ἀπεσύρθη, καὶ ἰδοὺ πάλιν Τουρκικὸς στρατὸς ὄρμα νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἄμουράτης πειρᾶται μετὰ τηλεθόλων καὶ ἄλλων μηχανῶν νὰ κρημνίσῃ τὰ τεῖχη, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἀνωθεν ἐξέκρουον τοὺς Νεήλυδας (Ἰαννισάρους), καὶ κατέβαλον αὐτοὺς τῶν κλιμάκων, πολλῶν τὰς κεφαλὰς ἀποκόπτοντες. Ἀντέστησαν δὲ τοσοῦτον ἀνδρείως ἐν ταύτῃ τῇ περιπτώσει κατὰ δικησιῶν χιλιάδων στρατιωτῶν, ὥστε ὁ Ἄμουράτης, ὄρων ἀδύνατον κατὰ τὸ παρὸν τὴν ἄλωσιν, τρέπεται πρὸς ἄλλο μέρος, καὶ, ληΐζων τὰς χώρας, κυριεύει τὴν Ἰπείρον, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Αἰτωλίαν, τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας, καὶ πᾶσαν Βοιωτίαν, καὶ Ἑλλάδα, καὶ Ἰωνίαν, πυρπολῶν, κατασφάττων, καὶ αἰχμαλωτίζων τοὺς κατοίκους Χριστιανούς.

Ἐν τούτοις ὁ Μανουὴλ ἐγήρασκε· προαισθανόμενος δὲ τὸν θάνατον προσεγγίζοντα δι' ἓν μόνον πρᾶγμα ἐλυπεῖτο, ὅτι ἐμελλε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα καὶ τὸν Ὀρόνον εἰς τοιαύτην ἀκμὴν συμφορᾶς. Ὁ Φραντζῆς σώζει τὰς πατρικὰς νοθεσίας, ἀ; ὁ σεβασμιος οὗτος Ἀυτοκράτωρ ἀπειθῶνει κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμὰς πρὸς τὸν υἱὸν του καὶ διάδοχον Ἰωάννην. Εἶναι ἡ ζωγραφικωτέρη ἐκθεσις τῶν τότε διατρεχόντων, πιστὴ εἰκὼν τῆς μοναρχικῆς διπλωματίας, καὶ μαρτυρία τῆς ροπῆς τῶν Ἑλληνικῶν εὐχῶν.

Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, βεβαρημένος δὲ τὸν κόσμον, Μανουὴλ, κράζει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην κατ' ἰδίαν, καὶ ἱσταμένου ἔμπροσθεν αὐτῶν τοῦ Πρωτοβεστιάριου Φραντζῆ, ὅστις ἐξετέλει τὰ τοῦ Ἰπουργοῦ καθήκοντα. — «Τί μού, λέγει αὐτῷ, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἠξέουομεν ἐξ' αὐτῆς τῆς

καρδίας τῶν ἀσεβῶν ὅτι λίαν οὗτοι δισταξοῦσι, φοβούμενοι μήπως συμφωνήσωμεν καὶ ἐνωθῶμεν μετὰ τῶν Αὐτικῶν· διότι νομίζουσιν, ὅτι, εἰάν ἐγένετο τοῦτο, μέγα κακὸν ἤθελον ὑποφέρει παρὰ τῶν Αὐτικῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας μας. Λοιπὸν μέλετα καὶ ζήτησι σπουδαίως τὸ περὶ τῆς Συνόδου ζήτημα, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὅταν ἔχῃς χρεῖαν νὰ φοβήσῃς τοὺς ἀσεβεῖς. Ἀλλὰ μὴ ἐπιχειρησθῆς ποτὲ νὰ περαιώσῃς τὴν ἔνωσιν, ἐπειδὴ βλέπω ὅτι οἱ ἡμέτεροι δὲν εἶναι ἀρμόδιοι νὰ εὕρωσι μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως, συμφωνίας τε καὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, ἀλλὰ φροντίζουσι μᾶλλον νὰ ἐπιστρέψωσι τοὺς Αὐτικούς εἰς τὰ δόγματά μας, ὡς διίσχυρισθησαν πάντοτε· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατόρθωτον, φοβοῦμαι σχεδὸν μὴ γίνῃ καὶ χεῖρον σχίσμα, μάλιστα ἀφοῦ ἀπεκαλύφθημεν εἰς τοὺς ἀσεβεῖς.» Στρέφων δὲ πρὸς τὸν Ἰπουργόν, εἶπε «Δοκῶ τῷ Βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου εἶναι αὐτὸν ἀρμόδιον Βασιλέα, πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ. Βλέπει γὰρ καὶ φρονεῖ μεγάλα, καὶ τοιαῦτα, οἷα οἱ καιροὶ ἐχρηζον ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. Πλὴν τῇ σήμερον ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ Βασιλέα θέλει ἡμῶν ἢ ἀρχὴ, ἀλλ' οἰκονόμον· φοβοῦμαι γὰρ μήποτε ἐκ τῶν ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμὸς τοῦ οἴκου τούτου.» — Καὶ ἐμάντευσεν ἀκριβῶς.

Ὁ Μανουὴλ μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει, ὑπὸ σχῆμα καλογηρικόν, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ματθαῖος. Σώζονται θεολογικαὶ τινες πραγματεῖαι του, καὶ μία βιογραφία τοῦ ἀδελφοῦ του Θεωδώρου, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δύνανται νὰ ἀναγνώσωσι τὴν ὑπὸ βασιλικοῦ καλάμου γεγραμμένην τραγικὴν περιγραφὴν τῶν περιπετειῶν ὅσας ὑπέστη τὸ γένος περὶ τὰς τελευταίας ὥρας τῆς μεσχιωνικῆς αὐτονομίας του.

ΡΓ'.

Ἰωάννης ὁ Β'. καὶ ἡ Ψευδοσύνοδος.

Ἰωάννης οὖν ὁ Β'. θῦμα καὶ αὐτός τῆς δεινοτάτης πολιτικῆς θέσεως τῆς ἐπικρατείας του, ἀνὴρ δὲ ὄχι τοσοῦτον εὐφυῆς ὅσον

ὁ πατήρ του, ἂν καὶ πεπαιδευμένος εἰς τὴν θεολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ καιροῦ του, ὁ Ἰωάννης ἀφ' ἐνὸς μὲν παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ φόβου ἔτι μετ' ὀλίγον καὶ ἀναποφεικτικῶς οἱ Τούρκοι εἰσεμβαίνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰς παρακινήσεις τῶν φράγκων, οἵτινες τὸν ἐβεβαίουν περὶ τῶν ἀγαθῶν ὅσα ἤθελεν ἀπολαύσει παρὰ τῆς αὐτῶν συμμαχίας, ἔκρινεν εὐλογον νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὰς παραινέσεις τοῦ Πατρός του, δηλ. νὰ πολιτευθῇ ἐμπείρως πρὸς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, χωρὶς ποτὲ νὰ δώσῃ προτίμησιν εἰς οὐδὲν· ἀλλ' ἀπεφάσισε κατὰ μὲν τὸ παρὸν νὰ παραδώσῃ ὀριστικῶς ἐαυτὸν καὶ τὸ γένος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Δυτικῶν, εἰς δὲ τὸ ἐξῆς, ὅταν ὁ ἐπικρεμάμενος κίνδυνος ἤθελε διασκιδασθῇ, νὰ δράξῃ πρόφασίν τινα, ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν, καὶ οὕτως ἐκ νέου χωρισθῇ τῶν Ἰσπερίων.

Τοιαῦτα φρονῶν, ἀνοίγει πάλιν τὰς περὶ ἑνώσεως διαπραγματεύσεις· καὶ ἐπειδὴ, μετὰ τὸ ἀναποτέλεστον παράδειγμα τῶν προκατόχων του, δὲν ὑπέφερε πλέον νὰ περιφέρηται τεταπεινωμένος ἀπὸ Λύλλης εἰς Λύλλην, αἰτῶν καὶ μὴ εἰσακουόμενος, καθότι ὁ Πάπας καὶ οἱ Ἰσπερίοι Πρίγκιπες ἦσαν μᾶλλον ἢ ποτὲ δυσδιάθετοι εἰς πολεμικὰς ἐπικουρίας, γράφει πρὸς τὸν Ῥώμης Ἀρχιερέα ὅτι, εἰλικρινῶς πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ παύσῃ τὰ χροῖνα σχίσματα, ἔτοιμος εἶναι νὰ συνδράμῃ εἰς τὴν συγκρότησιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἧς σκοπὸς ἤθελεν εἶσθαι ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνωσις. — Ὁ Πάπας δέχεται τὴν πρότασιν μετὰ πάσης καρδίας, καὶ προσκαλεῖ τὸν Ἰωάννην εἰς Φεβέρλιαν τῆς Ἰταλίας, πόλιν τότε μεγάλου πρεπῆ καὶ πολυάνθρωπον.

Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ πλήρωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, καταλείπον τὴν ἀνατολικὴν κατοικίαν του, ἔτοιμον νὰ παρευρεθῇ εἰς Σύνοδον Οἰκουμενικὴν, πρώτην φορὰν μὴ συγκροτουμένην εἰς γῆν Ἑλληνίδα! Ἐντεῦθεν ἀρχεται ἡ παρεκτροπὴ! Ἐντεῦθεν γῆς πτώσεως ἡ βεβαιότης!

Ὁ Ἰωάννης συγκαλεῖ τοὺς Ἱεράρχας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, προσέτι δὲ τοὺς τῆς Ῥωσικῆς, τῆς Ἀρμενικῆς, τῆς Κοπτικῆς

προτρέπει τοὺς Ἀνατολικούς Πατριάρχας ἵνα πέμψωσιν αὐτῷ τοὺς ἐπιτρόπους των· στρατολογεῖ τοὺς εὐγλωττοτέρους θεολόγους, καὶ ἔλλογίμους τοῦ ἔθνους· συνάγει τῶν Ἁγίων Πατέρων τὰ ἐκλεκτότερα συγγράμματα διὰ τὴν ἐνδεχομένην ὑποστήριξιν τῶν ἀνατολικῶν δογμάτων· καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην στρατείαν προστίθει τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, τὸν αὐτάδελφόν του Δημήτριον, τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Αὐλῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας «διακοσίους τῷ ἀριθμῷ, μετὰ σαλπύγγων καὶ παντὸς γένους μουσικοῦ.» Ἐκεῖ ὁ Ἰσιδώρος, ἐκεῖ ὁ Σχολάριος, ἐκεῖ ὁ Συρόπουλος, καὶ ὁ Γεμιστὸς ἐκ Λακεδαιμόνος, καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος, καὶ ὁ περιβόητος Ἐφέσου, «ὁ ἐν ἑλληνικοῖς μαθήμασι, καὶ ὄροις τῶν Ἁγίων Συνόδων κανῶν καὶ στάθμη ἀπαρέκβατος,» καὶ ὁ ἀποστάτης Βησσαρίων, καὶ ὁ Μονεμβασίας, καὶ ὁ Ἀγγιᾶλου καὶ ὁ Βαλσαμών, καὶ ἕτεροι κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ πολλοὶ καὶ δεινοὶ εἰς εὐγλωττίαν καὶ θεολογικὰς γνώσεις, περὶ δὲ τὴν πολιτικὴν ὄλωσιν ἄπειροι, ὧν οἱ μὲν, ὁπαδοὶ τῆς τοῦ Μανουὴλ διπλωματίας πεπλασμένως παρεδέχοντο τὴν ἔνωσιν, οἱ δὲ, (καὶ οὗτοι ὀλίγοι) ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Πάπα παρεσυρμένοι εἰλικρινῶς συνήργουν πρὸς τοῦτον τὸν σκοπόν.

ὑπεδέχθησαν οἱ Ἕνετοὶ μετὰ μεγάλης τιμῆς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐλθόντος αὐτοῦ τοῦ Δουκὸς εἰς προὑπάντησιν ἀέντος τοῦ εὐτρεπισμένου Πουτζίνοδρου, ὃ ἦν ἐσκεπασμένον ἐρυθραῖς σκεπάσμασι, καὶ χρυσᾷ Λεοντάρια ἐν τῇ πρῶμνῃ εἶχε, καὶ χρυσᾷ περιπλέγματα, καὶ ὄλον ἐζωγραφισμένον, ποικίλον καὶ ὠραιότατον. ἦλθον δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἕτερα μεσοκότεργα, ἃ ὀνομάζουσι γαλιόνια, ὡσεὶ δώδεκα, καὶ αὐτὰ εὐτρεπισμένα καὶ ἐζωγραφισμένα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, κατὰ πάντα ὁμοια τῷ τοῦ Δουκὸς, ἐν οἷς ἦσαν ἄρχοντες πλείστοι· καὶ κύκλωθεν κύκλω σημαίας εἶχον χρυσᾶς, καὶ σάλπιγγας ἀμετρήτους, καὶ πέν εἶδος ὀργάνων.— Ἐλθὼν δὲ ὁ Δουξ, ἐπλησίασε τῇ βασιλικῇ τρίθρῳ μετὰ τῶν ἀρχόντων τῆς Βουλῆς αὐτοῦ, καὶ ἀνῆλθε καὶ προσεκύνησε τὸν βασιλέα καθήμενον, ἔχοντα ἐκ δεξιῶν τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ, παρα-

μοίως τῷ σκάμνῳ τοῦ Δεσπότη, καὶ κρατῶν αὐτὸν τῆς χειρὸς, ὠμίλου ἀσπασίως. — Τὴν ἐπισύσαν ἐτελέσθη παράκλησις ἐπίσημος ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου, καθ' ἣν ἐγένοντο δεήσεις ὑπὲρ κατευδοδόσεως τοῦ βασιλέως, καὶ καλῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἑνωτικῶν.

Ἡ πόλις τῆς Φεβρουαρίου συνέδραμεν ὅλη, ἵνα ἴδῃ τὸ παράξενον θέαμα. Ὁ βασιλεὺς ἐκάθιστο ἐπὶ ἵππου μέλανος (ὄχι λευκοῦ, διὰ τὸ σχισματικὸν φρόνημα τοῦ Ἀυτοκράτορος), εὐτρεπισμένου μετὰ ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦ φάντου χασδίου· ἄρχοντες δὲ καὶ τινες ἄλλοι συνυπήγοντο μετ' αὐτοῦ, μετὰ λευκοειδοῦς οὐρανίας σκεπάζοντες αὐτόν. Ἄλλος δὲ τις ἵππος λευκός, (ὁ ἵππος ὃν ἐμελλε ν' ἀναβῆ ὁ Ἰωάννης ὅταν ἡ ἔνωσις ἤθελε περατωθῆ) χρυσοῦς ἀετοῦς ἔχων ἐπὶ τοῦ χασδίου, καὶ ἕτερα πλέγματα χρυσαῖ, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, μὴ ἔχων ἀναβάτην. — Ὁ Πάπας ἦν καθήμενος ἐν τῷ Παλατίῳ αὐτοῦ μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου. «Καὶ ἐλθόντες οἱ ἔμπροσθεν καθαλλάριοι, τινὲς μὲν τῶν ἀρχόντων ἐπέζυσαν, καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης· καὶ εἰσῆλθον διὰ τῆς μεγάλης Πύλης ἐντὸς τοῦ παλατίου, οὗ ἦν ὁ Πάπας. Τὸν δὲ βασιλεῖα εἰσήγαγον ἐπιπὸν δι' ἐτέρας πύλης. Ἔνοός δὲ ὁ Πάπας ὅτι ἐγγύς ἐστι τῆς πύλης ὁ βασιλεὺς, ἀνέστη καὶ περιεπάτει· διὸ εὗρεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ὄρθιον· καὶ θέλοντα γορυτῆσαι, οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Πάπας, ἀλλ' ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ· καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἦν ἠσπίσατο ὁ βασιλεὺς, ἐκάθισεν αὐτὸν ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ».

Ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἤρχετο ὕπασθεν ἐν χρυσαῖ κλοῖῳ, καὶ ἐν χρώμασι διαφόροις κεκαλλωπισμένῳ. Ἀποβιθασθεὶς, ἀσπάζεται τὸν Πάπαν ἐν τῇ παρεΐᾳ, οἱ δὲ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς Ὀρθόδοξοι ἀσπάζονται τὴν χεῖρα ἐκείνου. Γενομένης μάλιστα λειτουργίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ὁ Μαρκήσιος, αὐθέντης τῆς χώρας, καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ ἔδειξαν ὅτι μετ' εὐλαβείας ἀντίδωρον δέχονται παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου.

Τίς δὲν ἐννοεῖ ὅτι κατὰ τὴν προκειμένην ἐν Ἰταλίᾳ Σύνοδον ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη κατέπνιγε τὰ δικαιώματα τῆς πεποιθήσεως, καὶ ὅτι ἀντὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτον ἐπικρατεστέρα ἢ στενο-

χωρία; Δὲν ἐπρόκειτο γὰρ ὡς ἄλλοτε περὶ συστάσεως ἢ καθιερώσεως δογμάτων συζητηθησομένων μετὰ διαπύρου ζήλου καὶ ελευθέρας συνειδήσεως ὑπὸ Πατέρων τιθεμένων παρρησια τὴν ἀκεραιότητα τοῦ δόγματος ὑπεράνω πάσης κακουχίας ἐπιγείου. Ἐλλειπεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ σπάθη τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Βασιλείου, καὶ τῶν λοιπῶν προμάχων τῆς Ὀρθοδοξίας Αὐτοκρατόρων· Ἐλλειπεν ἡ ἔθνοσώτειρα αὕτη σπάθη, ἀλλὰ, τὸ χειρόν, οἱ βάρβαροι οἱ ἀναρίθμητοι ἀφ' ἑνός, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀφ' ἑτέρου συνώμοτον νῦν κατὰ Θρόνου, καὶ κατὰ δόγματος, καὶ γένους, καὶ κοινωνίας Ἀνατολικῆς. Ἐπὶ τοῦ νῦν, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὰ δεδογμένα ὑπάρχει ἡ μόνη ἔσχατος ἀρετὴ, αὐτοὶ δὲ προσέτι οἱ ἔντρομοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συναισθάνονται ὅτι ὀγδόη τις Σύνοδος εἶναι δέλεαρ πολιτικόν, οὐχὶ δὲ πρᾶγμα κατορθωτέον. Νῦν Πατριάρχαι καὶ Μητροπολίται μετ' ἡγεμόνων κοσμικῶν, καὶ διπλωματῶν ἐμμέσως, ἢ ἀμέσως ἀναμεμιγμένοι, θέλουσι συζητήσει ἀντικείμενα λαϊκὴν ἐπέμβασιν μὴ ἐπιδεχόμενα.

Ὁ Πάπας λοιπὸν συναθροίζει τοὺς ἀσθέντας, καὶ ρηγάδας, καὶ δουκάδας εἰς τὴν δίκην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δίδει ἄδειαν εἰς πάντα ἄνθρωπον ὑψηλόν, ἢ σοφόν, ἢ ὀφικκιάλιον ἵνα παρευρεθῇ. Ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀλαμανίας μένει ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου κενός· ἀλλ' ἡ σκιά τοῦ φοβεροῦ μονάρχου τῆς Δύσεως ἴσταται ὄρθιος ἐκεῖ πρὸς καταφύθησιν τῶν πνευμάτων.

Διαφθορά, ὑποσχέσεις, ἀπειλαί, δωροδοκίαι, χαρίσματα, ἐπιχορηγήσεις χρηματικά, καρδινάλαιοι πύλοι, πᾶς τρόπος ἐπιχειρεῖται ὅπως εὐδοκιμήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Παπισμοῦ. Ἡ Δύσις, καθὼς τινὲς ἱστοροῦμενοι τῆς Ἀσίας σخرάπαι, ἀποθέτει εἰς τὰς χεῖρας τῆς σεμνῆς κόρης τὴν τῆς παρθενοφορίας στολὴν καὶ τὸ κώνειον, ἵνα αὕτη ἐκλέξῃ δυοῖν θάτερον, τὴν ἀτιμίαν, ἢ τὸν θάνατον. — Διὸ μὲ λύπην παρατηροῦμεν τὸν φόρον, ὃν εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν διαφθορὰν κατὰ ταύτην τὴν κρίσιμον περίπτωσιν ἀποτίνει μερὶς τις τῆς ὀρθοδόξου κοινωνίας. Πατέρες δια-

κεκριμένοι ἐπὶ παιδείᾳ, καὶ ἐπὶ ἀρετῇ θαυμάσιοι, ἀναλαμβάνονται μετὰ τοσαύτης ἀνχιδεῖας κατὰ τὰς ὑπερμήκεις τῆς Συνόδου συζητήσεις τὴν ὑπεράσπισιν μᾶλλον τοῦ Δυτικοῦ ἢ τοῦ Ἀνατολικοῦ φρονήματος, ὥστε ἀποτολμῶσι νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ ὄπλα τῆς ῥητορικῆς τῶν καὶ τῆς σοφίας τῶν πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν καὶ ὑποστήριξιν ἑτεροφρόνων ἀρχῶν. Λγαθῆ τύχη τὰ ἐπακόλουθα βραβεῖα τῆς φθορᾶς ἀνακαλύπτουσι τὰς αἰτίας τῆς ἀρνησιπατρίας, καὶ καταλείπουσιν ἀγνὸν τῆς ὀρθοδοξίας τὸ πρόσωπον ἀπὸ πάσης κηλίδος. Οὗτοι οἱ προδότες τῆς ὀρησκείας καὶ τοῦ γένους, ὧν κομματάρχαι εἰσὶν ὁ Νικαίας Βησσαρίων καὶ ὁ Ῥωσσίας Ἰσιδώρος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Συνόδου διορίζονται Παιριάρχαι, Καρδιναίεις, ὑψηλοὶ τῆς Ῥώμης ἀξιοματικοί. Οὕτως, ὁ μὲν Νικαίας δέχεται τὸν Καρδιναίειον πῖλον, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τὴν ἀποχώρισιν τοῦ φιλολατίνου Πατριάρχου Γρηγορίου· ὁ δὲ Ῥωσσίας, Καρδιναίεις ἐπίσης, καὶ Λεγάτος τοῦ Πάπα εἰς Βυζάντιον.

Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὄρθοδοξίας ἦσαν ὀλίγοι τινὲς φιλόδοξοι καὶ σπουδαρχίδαι ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀνωπαρίων ἐκείνων, οἵτινες, διὰ τὴν ἀπολαυὴν τίτλου ἢ ἐπιχορηγήσεως, ἢ ἐξουσίας τινός, ἢ δι' ἕτερον οἰωνοῦν χαμερπῆ καὶ ἀξιοκατάπτυστον σκοπὸν πωλοῦσι καὶ συνειδήσιν, καὶ πίστιν, καὶ πατρίδα, καὶ προηγουμένας ἀποκηρύττουσιν ἀρχὰς ὑπὸ πρόσχημα φιλοπατρίας, καὶ ἐνεστῶτα συμφέροντα προδίδουσι, καὶ μέλλοντα διαστρέφουσι, καὶ τὴν πικραδοθεῖσαν αὐτοῖς τυχὸν ἐθνοπρέπειαν καταβιβάζουσι, οἱ κίβδηλοι καὶ ψευδόχρηστοι, εἰς τὸ θνείδος ἀλλοφύλων καὶ μισορθοδόξων ἀνταγωνιστῶν, ἐὰν τοιαῦτα ἀποτρόπαια βδελύγματα δὲν ἔλλειψαν καὶ εἰς Φερράριαν, ἀλλὰ καὶ ἀνδρας ἀκλονήτου φρονήματος, ἀνδρας πιστοὺς εἰς τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων ἔστειλεν ἡ Ἑλλάς· ἔστειλεν ἀνδρας θεσπεσίους, ἀπτοήτους, ἀκαταγωνίστους, ἀφοσιωμένους ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀκεραιότητα τῆς Ἑλληνικῆς ὀρησκείας, εἰς τὰς πρᾶδοκίας τῆς πατρίδος, εἰς τὴν προ-

ἀσπισιν τῆς τιμῆς καὶ τῆς συμφορᾶς, στρατιῶτας ἐτοίμους νὰ χύσωσι τὸ αἷμα των ἄχρι τελευταίας ρανίδος ὑπὲρ συντηρήσεως καὶ ἀμιξίας Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ φιλονεικίαι καὶ λογομαχίαι ἤρχισαν, ἵνα μὴ λάβωσι τέλος. Ἀμφοτέρωθεν ἀντιζηλῖαι καὶ πείσμα καὶ ῥητορεύματα, καὶ ἀμοιβαίαι πικραὶ ἐνοχοποιήσεις. Μαρτυρίαι Εὐαγγελίου, καὶ Ἀποστόλων, καὶ Συνόδων, καὶ Πατέρων παραδόξως ὑποστηρίζουσιν ἐναντίας ἀρχάς. Οἱ μὲν Δυτικοί, ῥητορικοὶ καὶ ἀδιάσειστοι, οἱ δὲ Ἀνατολικοὶ σταθεροὶ εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Ἁ. Συνόδου.

Ἡ πανώλης ἤτις ἐνεκῆπτε αἰφνιδίως, διακόπτει τὰς συνελεύσεις. Οἱ Ἀνατολικοὶ ζητοῦσι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ πρεσβείαις τοῦ Πάπα ἢ Σύνοδος μετακομίζεται εἰς Φλωρεντίαν.

Ὅμως καὶ ἐνταῦθα αἱ αὐταὶ τῆς Φερόδριας σκηναὶ ἐπαναλαμβάνονται, δηλ. ἀπέραντοι περὶ καθαρτηρίου πυρὸς, περὶ ἀζύμων, κτλ. ἔριδες, δι' ὁμιλιῶν κομψῶν μὲν πολλάκις ἐκφραζόμεναι, οὐσιωδῶς δὲ μὴ περαίνουσαι εἰς οὐδὲν θετικόν. Ὁ Ῥόδου Ἐπίσκοπος καὶ ὁ Καρδινάλιος Ἰούλιος ἐκ μέρους τῶν Ἰταλῶν, ἐκ μέρους δὲ τῶν Γραικῶν σχεδὸν μόνος ἀγωνιστῆς ὁ Ἐφέσου, καὶ ὑπὸ σχῆμα συμβιβαστῶν καὶ διαλλακτῶν κρύφιοι τινὲς παραβάται, οἵτινες παρακινουσι τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἔνωσιν, ἐὰν ὄχι λόγῳ θεολογίας ὁρθῆς, τοῦλάχιστον λόγῳ ἀνάγκης, οὗτοι κατὰ μέγα μέρος συγκροτοῦσι τὴν ῥητορικὴν παλαίστραν. Ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος καὶ αὐτὸς ἀπὸ καιρῶν εἰς καιρὸν λαμβάνει τὸν λόγον, τώρα μὲν πρὸς ἐξακρίβωσιν κειμένου τινος ἐσφαλμένου τῶν Πατέρων, τώρα δὲ ἵνα παρακελεύσῃ μὲ ἐπιτετηδευμένους, καὶ ἀναμασσομένους λόγους τοὺς Ἀνατολικοὺς πρὸς τὴν διττὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσιν.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, παρεκτεινομένων τῶν λογομαχιῶν, ἐρεθίσθησαν τὰ πάθη σημαντικῶς, ὥστε ἡ συζήτησις προέβη ἀργῶς, καὶ πολλάκις μετὰ σκανδάλου. — «Ἡμεῖς πλέον οὐ διαλεγόμεθα, κραυγάζουσιν ὁμοφώνως οἱ Γραικοὶ ὅτι ἡ διάλεξις οὐδὲν ἄλλο προξενεῖ εἰμὴ ὄχλησιν· λεγόντων γὰρ ἡμῶν, οὐδὲν ἀπο-

ραίτε οἱ Δυτικοὶ ἀπολογίας εἰς πλῆθος ἀκούοντων δὲ τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀναρίθμητα ὄντα, τίς δύναται ἀκούειν καὶ λέγειν ἀπαυστα; Διό, ἐάν ἔτι τις ἄλλη μέθοδος ἐνώσεως, βουλευσάμενοι, μὴνύσατε ἡμῖν! εἰ δ' οὐ, ἡμεῖς ὅσον ἠδυνήθημεν εἶπομεν. Ἡμεῖς δ' κρατοῦμεν, ἐστὶ πατροπαράδοτον, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑπτὰ Συνόδων παραδεδομένον, καὶ ἀρκοῦμεθα».

Μηδενὸς τῶντι περαιουμένου διαρκουσῶν τῶν Κ.Κ. Συνεδριάσεων, ἐκινδύνεον πᾶσαι τοῦ Παπᾶ καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος αἰ προσπάθειαι νὰ ματαιωθῶσιν. Ἀταξία γενικὴ ἐπεκράτει κατὰ τὴν συζήτησιν· οἱ Γραικοὶ ὑποτονθορίζοντες, ἐκέτεον ἤδη παρὰ τοῦ Ἰωάννου τὴν ἀμεσον καὶ τοὶ ἀπρακτὸν ἐπάνοδον.

Ὁ Πατριάρχης, ἀναποφάσιτος περὶ τὴν ἔνωσιν, διότι, ἐν καὶ ζηλωτὴς τοῦ πατρικοῦ δόγματος, ἐβλέπεν ὑμῶς τὰς ἐνδεχομένης στυγεράς συνεπειᾶς τῆς περαιτέρω ἐπιμονῆς του, ὁ Πατριάρχης νῦν μὲν ὑπέσχετο τὸν περὶ τῶν πραγμάτων ὑποχωρῶν εἰς τὰς ὑφηγήσεις τοῦ Βησσαρίωνος, νῦν δὲ τὸν Ἐφέσου συμβουλευόμενος, παρενέθετεν ἀμφιβολίας ἐπὶ ἀμφιβολίῳν. Ὁ ἀκλόνητος οὗτος Ἐπίσκοπος δὲν ἔπαυε πλήττων τὴν ψυχὴν τοῦ γηραίου Ἰωσήφ μὲ τὸν χρησμὸν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὅστις ἐφαίνετο ἀφορῶν αὐτὸν κατ' ἰδίαν, καὶ ὀνομασί προεξελέγχων τὴν διαγωγὴν του. Καὶ ὅτε πᾶς ἄλλος λόγος ἀπετύγχανε, τὸ φόβητρον τοῦ χρησμοδότου Λέοντος εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα ν' ἀποσπάσῃ τὸν Πατριάρχην ἀπὸ τοῦ Δυτικοῦ. Ὁ τρομερὸς χρησμὸς ἀπέβλεπε τὴν ὑπὸ Τούρκων αἰχμαλωσίαν, καὶ εἶχεν οὕτω·

ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

«Βλέπε δὲ αὐτὸ τὰ θεῖα φρονῶν, καὶ τὰ θεῖα φέρων
Ἐπ' ὤμων, μὴ σου ἡ κόνις ὄνειδος γένηται, καὶ πύργονα
Βαθὸν ἐνδίκως καρῆσει, καὶ μεγάλως ἀγριωθήσῃ.
Αὐτὸς ὁ φόβου σύμβουλος Ἀρχιερεὺς, οὐ τὸ ὄνομα
ἱ. (σῆφ)· καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἠλειμμένος
Ἐπώνυμος Μεναχείμ.»

Τὰ δύο ταῦτα ἀρχικῶς ἱ. ἐξήσκουν ἀδιάκοπον ἠθικὴν ἐπιρ-

ρόην τόσον ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Πατριάρχου, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἀμφοτέρων τὰ ὄνόματα ἤρχιζον ἀπὸ αὐτά.

Μετὰ τῶν ἡμερῶν ὁ Ἰωσήφ ἱερούργει ἐν Ἰταλικῷ θυσιαστηρίῳ, παρόντων τοῦ Παλαιολόγου καὶ τινῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἀρχόντων· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν Γραικῶν συνεκκλησιάζεται, ἐξαιρουμένων δύο ἢ τριῶν, ἀναφανδὸν προσκεκολλημένων τῷ κόμματι τῷ δυτικῷ. Προσάγει τὰ τίμια δῶρα, πλὴν οὐδεὶς τῶν τοῦ ποιμνίου του προσέρχεται. — Λιφνιδία τὸν καταλαμβάνει φρίκη· ὠχρῶσι τὰ χεῖλη του· τὸ Ποτήριον τῆς Ὀρθοδοξίας τρέμει, τρέμει εἰς τὰς χεῖρας του καὶ κινδυνεύει νὰ πέσῃ. —

Ὁ δυστυχὴς Παλαιολόγος, μὲ τὴν κεφαλὴν κεκλιμμένην ἐπὶ τῆς πλησίον στήλης, ἔχει ἀνὰ χεῖρας τὸ Εὐχολόγιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου βέει βροχὴ δακρῶν. Τίς οἶδεν! Ἰσως ὁ τάλας ἀνεπὼλει τὴν ἐνδοξὸν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ πρόγονός του Μιχαὴλ γονυπετῆς ἐπὶ τὴν θύραν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀνέπεμπεν εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ἰψιστον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἐπταλόφου, καὶ τὸν θριαμβὸν τῆς ἐθνικότητος!

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ Ἰωσήφ δὲν φαίνεται πλέον· μετὰ δὲ ὀλίγας ἡμέρας *λιφνιδία* διαδίδεται *φήμη* διὰ τὴν ἀπέθανε.

Διαθρυλλοῦσιν οἱ Λατῖνοι διὰ πρὶν ἢ ἐκψυχῆσθαι ἐγγράφως τὸ ῥωμαϊκὸν ὠμολόγησε δόγμα. — Ἡμεῖς ὁμῶς ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου Πρακτικὰ τὸν ὕστερον καὶ πιστὸν λόγον του, λόγον ὅστις ἀριδῆλως ἀναίρει τὴν διακοινωμένην αὐτοῦ ψευδεπίγραφον ὠμολόγησιν. «Οἱ Λατῖνοι, ἐκφωνεῖ, οὐκ ἐξ ἑαυτῶν ἀλλ' ἐκ τῶν Γραφῶν ἐξηγοῦνται τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παραγίου Πνεύματος», ἀλλὰ, προστίθουσιν,

«Ἐγὼ τὸ πατροπαράδοτον δόγμα ἡμῶν οὐδέποτε παραμείψω, ἢ παραλλάξομαι, ἀλλὰ μενῶ ἕως ἐσχάτης μου ἀναπνοῆς ἐν αὐτῷ».

— Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὄπλων οἷς ἐχράσθη ἡ σιδηρὰ τοῦ Εὐγενίου Πάπα πολιτικῆ, ἵνα πειθαναγκάσῃ τοὺς Ἕλληνας, τελευταῖον καὶ δραστηριώτατον ὑπῆρξεν ἡ πείνα. Ἡ Αὐτοκρατορία καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶχον ἔλθει εἰς Φεβρουάριον καὶ Φλωρεντίαν μετὰ προμή-

θειαν πολλῶν χειρογράφων, καὶ θεολογικῶν βιβλίων, ἀλλὰ μὲ ὑπέρπυρα ὀλίγιστα· ἡ δὲ Αὐλὴ τοῦ Οὐατικανοῦ, πρὸς θεραπείαν τοιαύτης ἐλλείψεως εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ χορηγήσῃ γενναίως πᾶσαν ἀναγκαίαν βοήθειαν. Μολοντοῦτο, βλέπουσα τὴν ἐπίμονον καρτερίαν τῶν Γραικῶν, καὶ ἄλλο μέσον καταλληλότερον μὴ γινώσκουσα πρὸς συντόμεισιν τῆς λογομαχίας, ἠρνήθη τέλος εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ἀρχοντας τὰ πρὸς τὸ ζῆν, τόσον ὥστε, συμβουλίου γενομένου παρὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν Ἀρχιερέων, κατὰ πλειοψηφίαν ἀπεφασίσθη . . . ἀνάγκη οὐδὲ θεοὶ μάχονται . . . ὅτι ἐκόντες ἄκοντες νὰ διακηρύξωσι τὴν ἔνωσιν κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ Πάπα, ὅπως οἱ μὲν στερούμενοι φαγητοῦ ἀναλάβωσι τὰς ζωτροφίας, ἐπιταχυνθῆ δὲ ἡ πρὸς τὰ ἴδια ἐπανάζευξις.

Εἰς μάτην ὁ Κοδινὸς γράφει πρὸς τὸν Εὐγένιον Ικετήριον, ἐν ᾗ περιπαθῶς περιγράφει τὴν κατάστασιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γραικῶν, καὶ ἐν ὀνόματι τῶν συμφερόντων ὅλης τῆς Χριστιανωσύνης ζητεῖ τὰς κατεπειγούσας καὶ ὑποσχεθείσας ἐπικουρίας. Ὁ Πάπας θέλει τὴν ἔνωσιν, εἰδὲ μὴ ἄς ἐκλείψῃ καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἄξιον, ὁ Ικετεύων γράφει, τὰ μὲν εἰσω τειχῶν βοή, καὶ πτωχεία, καὶ πένια, καὶ δάκρυα· τὰ δ' ἔξω τοῖς ἀπὸ τὸν πόργον ὁρῶσι, βαρβάρων στρατεύματα, καὶ γῆ χειρομένη, καὶ πρὸς τοῖς τάφροις τῶν ἡμετέρων σφαγαί, καὶ πῦρ ἄγριον, οἰκίας, καὶ νεῶς, καὶ δημοσίων οἰκοδομημάτων κάλλη, καὶ πάντα ἀπλῶς ἐπιόνι δυσφημῆσαι δὲ κατὰ Θεοῦ, ὕβρεις Σταυροῦ, καὶ γέλως τῆς πίστεως, καὶ θείων Εἰκόνων ἄτιμοι περιαιγωγαί, καὶ ἀπειλαὶ φρικώδεις. »

Τίς κάλαμος δύναται νὰ ζωγραφῆσῃ τὴν ἀξιοδάκρυτον θέσιν εἰς ἣν ἐταλαντεύετο ἡ ψυχὴ τοῦ δυστυχοῦς Παλαιολόγου περὶ τοιαύτην ἀκμὴν; Αἱ θρησκευτικαὶ του πεποιθήσεις ἐντόνως ἀπεδοκίμαζον τὴν ἔνωσιν· ἀλλὰ συμφέροντα πολιτείας, πάλιν ἀνεκάλουν αὐτήν· σήμερον μὲν ἐρωτικὸς ὑπεδεικνύετο διὰ τὴν ποθητὴν ἐκείνην τοῦ γένους σωτηρίαν· αὔριον δὲ, μετὰ τινὰ συνέντευξιν μυστικὴν μετὰ τοῦ ἀκουράστου Ἐφέσου, ἐδίσταζεν, ἐδείλια καὶ πάλιν κατεβυθίζετο εἰς πέλαγος ἀχανὲς ἀμφιρέπειας καὶ

ἀθεβαιότητος. Εἰς Φλωρεντίαν, ἢ παντελῆς στέρησις τῶν χρεῶν δῶν, ἢ ἔνδεια, ἢ ταπεινώσις, τὰ καθημερινὰ πικρότατα ποτήρια τῆς χαμαιπετείας, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων χρημάτων διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς δὲ Κωνσταντινούπολιν, ὁ πέλεκυς τῆς ἀλώσεως ἐπιχειμένος, ὡς τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγαπητοῦ λαοῦ, πέλεκυς ἑτοιμὸς νὰ κατεδαφίσῃ πάντα, καὶ πίστιν καὶ πατρίδα καὶ θρόνον· ἰδοὺ αἱ αἰμοσταγεῖς πληγαὶ τῆς καρδίας του!

Τὴν περιγραφὴν τῶν ψυχικῶν τούτων παθημάτων οὐδεὶς τῶν Γραικῶν δύναται ν' ἀναγνώσῃ ἀδακρυτῆ. «Ἡμεῖς, ὁ τάλας ἀναβοᾶ στεναζῶν πρὸς τοὺς συγκεκλημένους συμβούλους του, ἐπὶ ἔνωσει τῶν Ἐκκλησιῶν παρητησάμεθα τὴν πατρίδα ἡμῶν, καὶ ἦλθομεν μετὰ μεγάλων κινδύνων καὶ κόπων ζητοῦντες αὐτήν. . . . Καὶ οἱ μὲν Ἀρχιερεῖς, ὡς Ἐπίσκοποι, εἰς σύστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν· οἱ δὲ Συγκλητικοί, διὰ τὴν ὀρθοτομίαν τῆς πίστεως, καὶ δι' ἐλπίδα τῶν κληρονόμων αὐτῶν. Ἐγὼ δὲ, ἄοι! Ἰνα τί ταλαιπωρῶ; ἐπὶ μιᾷ ἐλπίδι μόνον ταλαιπωρῶ πλεον ἁπάντων ὁμῶν· ἵνα τάχα δοξασθῶ παρὰ τῷ Θεῷ, ὅπερ ἐστὶ κοινὸν τοῦτο καὶ ὁμῖν. Οὔτε γὰρ παιδία καὶ κληρονόμους ἔχω, οὐδὲ περισσοτέραν τιμὴν θέλω ἐγὼ, ἀλλὰ διὰ τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων πάσχω ὅσον θεωρεῖτε. . . . Ἐπίστασθε ἀκριβῶς ὅτι, ἐὰν ἤθελον, ἔμελλον καθίζεσθαι εἰς τὴν βασιλείαν μου, καθὼς καὶ τὸ πρότερον, καὶ ὅπως δήποτε μετὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ ἔμελλον ζῆν· ἀλλὰ ὁ πόθος τοῦ γένους, καὶ ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἠνάγκασέ με καταλιπεῖν τὰς ἀναπαύσεις μου, καὶ τὴν Κυρίαν τὴν μητέρα μου τὴν Δέσποιναν, τὴν παῖρσιν ἧς ἐπίστασθε· καὶ λαβῶν πάντας ὁμᾶς, ἦλθον διὰ πελάγους μετὰ κινδύνων, χειμερίου ὄντος καιροῦ, καὶ ταῦτα ὄντος μου ἐν ἀσθενείᾳ δεινῇ· ἀλλ' οὔτε χειμῶν, οὔτε ἀσθένεια, οὔτε τί ἄλλο ἐνεπόδισε τὴν ὁρμὴν τὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἵνα τί κερδανῶ, ἢ τί προσλάβωμεν, εἰμὴ τοῦ γένους ἀνάψυχῆν; Καὶ προέκρινα ἀποθανεῖν, ἵνα λάβῃ τί ἀγαθὸν ἢ ὁμετέρα Πατρίς. Ἐκινδύνουσα ὄν, καὶ οὐδέποτε ἐστερήθην εἰς

τοσοῦτον, ὡσάν ἐν τοῖς παροῦσι καιροῖς ἄχρι τῆς σήμερον. Ἄλλ' ἢ ἐλπίς τοῦ ἀγαθοῦ ποιεῖ τὴν ὑπομονήν.»

Ἰδὲ εἶναι συγκλητικόν, δὲν εἶναι συγχρόνως δὲ καὶ παράδοξον, ὅτι αἱ ἱεραὶ λέξεις ΠΙΣΤΙΣ καὶ ΠΑΤΡΙΣ ἤχουσιν εἰς τὸ στόμα τῶν τελευταίων κληρονόμων τοῦ ῥωμαϊκοῦ θρόνου μὲ τὴν αὐτὴν ἐκείνην γοερὰν μελωδίαν μεθ' ἧς ἐξεφέρθησαν ἐσχάτως ὑπὸ ἀπλῶν ἀρματωλῶν κατὰ τὴν ὑπὲρ ἐλευθερώσεως ἀγῶνα; Αἱ δύο αὗται λέξεις ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Κ. Λέφρου ἀοιδοῦ, καὶ μὲ τὰς λέξεις ταύτας ἐπὶ τὰ χεῖλη θέλει ἐκπνεύσει ἡ βυζαντινὴ μοναρχία. — Ἡ ὥρα τῆς ὀλοκαυτώσεως ἐπλησίασε. Τὰ βασιλικά πρόσωπα λαμβάνουσιν ἱστορικιώτερας ἀναλογίας..

ΡΑ΄.

Ὁρις Ἑνώσεως.

Τέλος πάντων, μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις, τῆς 6 τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1439 τελεῖται μετὰ πομπῶδους παύρησίας ἐντὸς τοῦ ἐν Φλωρεντία ναοῦ τῆς Θεομήτορος ἡ Ἑνώσις τῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ συνέπειαν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ὄρου, ἧτις γίνεται Ἑλληνικῶς τε καὶ Ῥωμαϊκῶς. Ὁ Εὐγένιος, Ἐπίσκοπος, δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, νῦν δὲ ἀφιλονεικῆτος κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Οἰκουμένης, ἄλλος ἐπίγειος θεὸς, βασιλεὺς βασιλευόντων, ὁ Εὐγένιος ἐνδεδυμένος ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, ἴσταται ὡς γίγας ἐν τῷ μέσῳ πάντων, καὶ κραυγάζει βροντοφῶνως:

«Εὐφραίνεσθωσαν οἱ Ὀρθρονοί, καὶ ἀγγελλιάσθω ἡ γῆ, ὅτι ἀφῆ-
ρίθη τὸ μεσότοιχον τὸ διακίρουν τὴν Δυτικὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκ-
κλησίας, καὶ ἐπανῆλθεν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ὁμόνοια, καὶ ἐξήστραψεν
ἡ γαληνιώσα ἀκτίς τῆς ποθεινοτάτης Ἑνώσεως μετὰ τὴν μακρὰν
ὀμίχλην τῆς ἀθυμίας καὶ τὴν ἀχλὺν τὴν ἄχρην τὴν ἀπὸ τῆς
χρονίου διαστάσεως προκύψασαν! Σήμερον ὁμολογοῦσιν οἱ Γραι-
κοὶ τὴν ἐκ Πατρὸς τε καὶ Υἱοῦ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐκπόρευσιν!»

«Ἐν τῷ ὀνόματι τοίνυν τῆς ἀγίας Τριάδος ὀρίζομεν, ὅτι αὐ-
τὴ ἡ τῆς Πίστεως κλήθεις ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν πίστις,